

УДК 336:631.162
© 2010

О.М. Борсук

*Білоцерківський
національний аграрний
університет*

** Науковий керівник —
доктор економічних наук
А.С. Даниленко*

ФІНАНСОВЕ ОЗДОРОВЛЕННЯ СІЛЬГОСППІДПРИЄМСТВ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ*

*Доведено необхідність відновлення
платоспроможності досліджуваної галузі,
визначені основні напрями фінансового
оздоровлення сільськогосподарських
підприємств для формування їх інвестиційної
привабливості, які обов'язково мають містити
заходи маркетингового, виробничого, технічного,
організаційно-правового, соціального та
фінансового характеру.*

Фінансово-господарська діяльність будь-якого підприємства є неможливою без укладення коштів, тобто без залучення власних та залучених інвестиційних ресурсів. Залучення інвестиційних ресурсів є важливим на будь-якому етапі функціонування підприємства: починаючи з етапу створення та закінчуючи його ліквідацією. Підприємство, яке використовує залучені інвестиційні ресурси, має вищий фінансовий потенціал свого розвитку і можливості приросту фінансової рентабельності діяльності, проте більшою мірою утворює фінансовий ризик і загрозу банкрутства, які збільшуються при зростанні частки залучених засобів у загальній сумі використовуваного капіталу. Для отримання залучених інвестиційних ресурсів підприємство повинно відповідати ряду характеристик, тобто бути інвестиційно привабливим.

Мета роботи — визначення основних напрямів фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств для формування їхньої інвестиційної привабливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що різними аспектами поліпшення фінансового стану аграрних підприємств та проблемами інвестування в АПК займалися В. Андрійчук, П. Березівський, В. Войцеховський, П. Гайдучкий, В. Гесць, Б. Губський, М. Дем'яненко, С. Іванюта, М. Кісіль, П. Саблук та інші вчені.

Результати дослідження. Високий рівень збиткових сільгосппідприємств (майже кожне третє підприємство аграрного сектора регіону збиткове), достатньо низький рівень рентабельності аграрного бізнесу не сприяють посиленню інвестиційної привабливості аграрної сфери економіки. Вважаємо, що зміна ситуації, що склалася, повинна відбуватися у 2-х напрямках: з боку держави, через коректування впливу об'єктивних чинників; з боку сільгосппідприємств — через удосконалення внутрішніх чинників розвитку аграрного виробництва.

Держава неодноразово робила спроби щодо розробки дієвих заходів із фінансового оздоровлення сільгосппідприємств. Так, у роки про-

ведення аграрних реформ в Україні було проведено такі заходи державної підтримки сільського господарства: бюджетне фінансування витрат на покриття приросту нормативу власних оборотних засобів (1991—1994 рр.); надання бюджетних позичок під державне замовлення на закупівлю сільськогосподарської продукції (1994—1997 рр.); комплексні надбавки до цін на молочну та м'ясну продукцію (1996—1998 рр.); державне товарне кредитування (1997—2000 рр.); реструктуризація та списання боргу за простроченими податковими зобов'язаннями (1997—2000 рр.); упровадження внутрішнього режиму квотування (з 2000 р.); пільгове оподаткування та кредитування галузі (починаючи відповідно з 1999 р. та 2000 р.) та ін. [2]. Незалежно від того, який вплив на стан справ у сільському господарстві ці заходи мали в довгостроковій перспективі, вони були спрямовані на недопущення банкрутства та ліквідації агротоваровиробників. Поділяємо думку фахівців [1], що позитивний вплив на фінансовий стан галузі, зокрема рівень платоспроможності аграрних підприємств, мали такі заходи державного регулювання: списання та реструктуризація зобов'язань перед бюджетом (за 1997—2002 рр. державою списано 8 млрд грн і реструктуризовано 6 млрд грн боргів сільськогосподарських підприємств); послаблення податкового навантаження шляхом упровадження фіксованого сільськогосподарського податку та надання податкових пільг із сплати ПДВ (за оцінками Рахункової палати при переході на фіксований сільськогосподарський податок податковий тиск на агротоваровиробників зменшився: у 1999 р. — у 2,9 раза; 2000 р. — 4,1; 2001 р. — у 3,4 раза); призупинення наростання цінового диспаритету; стимулювання кредитування галузі; бюджетна підтримка спеціальних програм розвитку аграрного сектора.

Водночас, незважаючи на наявні позитивні сторони реалізації вищезазначених нормативних актів, аналіз показує, що їх використання не розв'язує проблеми фінансового оздоров-

Фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств Київської області

Показник	Рік			
	2005	2006	2007	2008
Кількість господарств, од.	488	453	484	520
у т. ч. збиткових	179	—	125	194
Усього від загального числа с.-г., %	36,7	—	25,9	37,3
Сума збитку в розрахунку на одне збиткове господарство, тис. грн	584,3	—	—	1173,3
Балансовий прибуток, тис. грн	349450,5	270625,7	482304,4	360229,0
Прибуток, який одержано від реалізації с.-г. продукції, тис. грн	119975,5	68280,6	292359,6	337437,5
у т. ч. продукції:				
рослинництва	32139,2	118272,5	375927,0	192421,9
тваринництва	87836,3	-49991,5	-83567,4	145015,6
Рівень рентабельності, %:				
по усій фінансово-господарській діяльності	13,7	8,7	13,7	9,9
сільського господарства	7,5	3,2	11,8	9,6
у т. ч. продукції:				
рослинництва	4,2	11,9	31,0	10,6
тваринництва	10,3	-4,4	-6,6	8,5

* Джерело: розраховано за даними Держкомстату України.

лення, не формує дієвих засад для фінансового оздоровлення і підвищення інвестиційної привабливості галузі (таблиця). Наведені в таблиці дані свідчать, що за період дослідження має місце збільшення числа збиткових агропідприємств у Київській області, частка яких у загальній кількості становить 37,3%. Негативним є також зростання суми збитку на одне господарство, яка у 2008 р. становила 1173,3 тис. грн, або зросла порівняно з 2005 р. удвічі. Водночас, у сільськогосподарських підприємствах спостерігається строкатість за роки аналізу рівня рентабельності сільського господарства, який у 2008 р. становив 9,6%, або зріс порівняно з 2005 р. на 2,1 в.п. Уважаємо, що позитивний вплив на забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств мали вищезазначені заходи держави з фінансового оздоровлення, однак сучасні умови господарювання вимагають розробки комплексу системних заходів щодо стабілізації фінансової діяльності товаровиробників досліджуваної галузі.

Вважаємо, що основним завданням фінансового оздоровлення товаровиробників досліджуваної галузі є відновлення їх платоспроможності, що забезпечить: для виробників — звільнення від арешту (блокування) рахунків у банку, припинення нарахування пені і штрафів по боргах, що утворилися. Це забезпечить доступність кредитних ресурсів і можливість здійснення ними нормальної виробничо-господарської діяльності, для кредиторів — поступове, гарантоване повернення боргів.

З метою ефективного здійснення заходів із фінансового оздоровлення неплатоспроможних товаровиробників необхідно розробити систему фінансового оздоровлення і забезпечення стабільної платоспроможності підприємств та організацій, яка повинна передбачити: введення єдиних правил і механізмів реструктуризації заборгованості сільськогосподарських товаровиробників та переробних підприємств у бюджети різних рівнів, державні позабюджетні фонди, постачальникам товарів (робіт і послуг), іншим кредиторам (банкам), формування по кожному підприємству (або групам підприємств) «клубу кредиторів», представник якого має повноваження вести переговори від імені всіх кредиторів у межах визначених питань; списання заборгованості (включаючи пені та штрафи) товаровиробниками галузі бюджетам різних рівнів і державним позабюджетним фондам, яка стала наслідком об'єктивних причин (несприятливих погодних умов, несвоєчасності розрахунків бюджетних споживачів і т.д.), а також зарахування в рахунок заборгованості бюджетам різних рівнів фактичних витрат на утримання об'єктів соціальної сфери села; здійснення аграрними товаровиробниками погашення суми боргу, що залишилася, бюджетам різних рівнів і державним фондам відстрочкою платежу на період, що відповідає нормальному циклу сізовини (не менше 5—10 років) із початком платежів не раніше 3-го року після підписання відповідної угоди; визначення періодичності податкових платежів і страхових внесків до

державних позабюджетних фондів у відповідності з циклом сільськогосподарської діяльності, як правило, у IV кварталі; установлення системи податкових та інших пільг кредиторам (постачальникам продукції, робіт, послуг і банкам), які приймають рішення про реструктуризацію заборгованості їм виробниками досліджуваної галузі та беруть участь у її проведенні.

Важливе значення мають процедура ліквідації неплатоспроможних підприємств, які втратили перспективи самостійної господарської діяльності, а також механізми передачі їхнього майна ефективним власникам [3]. Необхідно визнати, що застосування процедури банкрутства сільськогосподарських товаровиробників, на більшу частину яких за формальними ознаками поширюється дія закону про банкрутство, в сучасних економічних умовах не дозволяє усунути причини неплатоспроможності. Крім цього, процес ліквідації підприємств є дуже складним із соціальної точки зору, тому він має здійснюватися узгоджено із заходами щодо підтримання соціальної стабільності. З цією метою при ліквідації сільськогосподарських підприємств необхідно передбачити заходи зі збереження функціонування об'єктів соціальної інфраструктури та формування нових джерел доходів сільського населення [4].

Нині важливо на державному рівні передбачити пріоритетні права ефективних сільськогосподарських товаровиробників на землю і майно підприємств-банкрутів, а також особливості реалізації їх майна, які б забезпечували передачу новому власнику цілісних виробничих одиниць, а не розрізнених видів майна. Нині доцільно врегулювати питання про входження інвесторів агропідприємства як заходів по фінансовому оздоровленню.

Аналіз показує, що масоване захоплення підприємств, що мало місце у країні, здійснюється часто не з метою ведення ефективного сільськогосподарського виробництва, а спекуляції землею та майном сільськогосподарських товаровиробників. За такого підходу, інвестори при наданні коштів сільськогосподарським підприємствам оформляють їх не у вигляді інвестицій, а кредитних ресурсів. Отже, має місце заміна кредитора, що не сприяє забезпеченню фінансової стійкості підприємства. У разі виходу інвестора із аграрного бізнесу сільськогосподарські товаровиробники залишаються у складнішому положенні, ніж вони були до входження інвестора. З метою уникнення такої ситуації доцільно законодавчо визначити обов'язки інвесторів при переході до них контролю над сільськогосподарським підприємством через викуп землі сільськогосподарського призначення цих організацій. Нині існує обмеження участі у фінансовому оздоровленні підприємств, у яких проходять процедуру банкрутства. Водночас, окремі дії, такі як фінансове оздоровлення або зовнішнє управління не повинні бути перешкодою для входження сільськогосподарського підприємства у реструктуризацію, оскільки цей захід може сприяти відновленню платоспроможності підприємства.

Потребують чіткого законодавчого визначення правила державної підтримки, що надається господарствам у рамках фінансового оздоровлення. Нині сільськогосподарські підприємства, які не мають можливості погашати поточні платежі, не можуть брати участі в програмі фінансового оздоровлення та залучати пільговий кредит у банках, що ще більш посилює їх важкий фінансовий стан.

Висновки

Основним завданням фінансового оздоровлення товаровиробників досліджуваної галузі є відновлення їхньої платоспроможності, що забезпечить для виробників звільнення від арешту (блокування) рахунків у банку, припинення нарахування пені і штрафів по боргах, що утворилися. Це забезпечить доступність кредитних ресурсів і можливість здійснення ними нормальної виробничо-господарської діяльності, для кредиторів — поступове, гарантоване повернення боргів.

Напрями фінансового оздоровлення агропідприємств мають містити заходи маркетингового, виробничого, технічного, організаційно-правового, соціального, фінансового характеру. Нагальною потребою є запровадження державою спеціальних заходів з підтримки та мотивації фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств, що посилює інвестиційну привабливість вітчизняного АПК у цілому.

Бібліографія

1. Аграрна реформа в Україні/[П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко та ін.]; за ред. Гайдуцького П.І. — К., 2005. — 422 с.
2. Державна підтримка агросфери: еволюція, проблеми/[О.М. Бородіна, М.Г. Бетлій, Н.М. Головаченко та ін.]; за ред. О.М. Бородіної. — К., 2008. — 264 с.

3. Іваницька Г. Інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств в умовах економічної кризи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2009/files/09_igboec.pdf.
4. <http://www.oblstat.kiev.ua>.